

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907.   Andra Kammaren.   N:o 27.

Torsdagen den 21 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. *A. J. Juhlin* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen om godkännande af förslag till öfverenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående viss grufegendom m. m.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 2.

Vidare aflämnades af herr statsrådet m. m. *W. Dyrssen* Kungl. Maj:ts propositioner angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till inredande af kanonbåten Verdande till sjukvårdsfartyg för kusteskadern m. m.; och

angående bestridande af kostnaden för en kontroll- och justeringsstyrelse m. m.

Jämväl dessa propositioner blefvo lagda på bordet.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande proposition angående öfverlåtande åt en kaserubyggnadskommission att handhafva uppförandet af åtskilliga nya byggnader för armén.

§ 4.

Härefter föredrogs hvar för sig och hänvisades till Riksdagens särskilda utskott n:o 1 de på kammarens bord hvilande motionerna, nämligen:

herr G. A. *Ahlstrands* motion, n:o 215;
 friherre A. T. *Adelswärds* motion, n:o 216;
 herr K. R. *Karlssons* i Fjäl motion, n:o 217, samt
 herr K. A. *Staaffs m. fl.* motioner, n:is 218 och 219.

§ 5.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden n:is 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65 och 66.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att statsutskottets utlåtande n:o 66, angående restitution af fraktafgifter för kalk, kalkstensmjöl och märgel, må föredragas till afgörande först vid kammarens plenum lördagen den 6 nästkommande april.

Denna hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 7.

*Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårdslä-
genheter.*

Till afgörande förelåg Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 10, angående herr C. A. *Lindhagens* motion n:o 160, angående nya grunder för upplåtelse af Hvitfeltiska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter.

I afgifven motion, n:o 160, hade herr C. A. *Lindhagen* hemställt om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om inställande af den beslutade försäljningen af Hvitfeltiska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter och uppgörande af nya grunder för upplåtelser i syfte att äganderätten till själfva marken måtte bibehållas hos det allmänna, samt inhämtande af Riksdagens yttrande öfver blifvande förslag till förfogande öfver ofvannämnda inrättnings såväl lägenheter som hemman.

Utskottet hemställde emellertid, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter det utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr *L i n d h a g e n*: Herr talman! Den motion, som har kommit ohjälpligt till korta i det förevarande utskottsbetänkandet, afser två olika saker eller, rättare sagdt, två olika sidor af samma sak. Jag har särskild anledning att framhålla detta, emedan utskottet underlåtit att yttra sig öfver den ena af de tvenne olika sidor af den sak, som motionen afser, och inskränkt sig till att afgifva betänkande endast om den andra sidan.

Motionen rör, såsom man finner af betänkandet, den s. k. Hvitfelt-ska stipendieinrättningens hemman och lägenheter. Det är egentligen på Riksdagens initiativ, som denna fråga kommit upp. År 1896 beslöt nämligen Riksdagen att begära åtgärder för att bereda fiskarebefolkningen i Bohuslän själfständiga boplatser och därmed afsågs såväl Hvitfelt-ska stipendieinrättningens mark som kronans mark och sådana platser, där fiskarebefolkningen bodde på ofri enskild grund. Med anledning af denna Riksdagens skrifvelse har sålunda också uppkommit frågan om fiskarebefolkningens boplatser på nämnda stipendieinrättnings mark. År 1900 skref Riksdagen åter i denna fråga, men då endast om den Hvitfelt-ska stipendieinrättningens egendom, och ehuru skrifvelsen var något otydligt affattad, framgår dock af densamma, att man åsyftade att bereda innehafvarne af inrättningens såväl hemman som skärgårdslägenheter en själfständigare besittningsrätt till marken.

Ang. Hvitfelt-ska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter.
(Forts.)

Nu har ärendet utvecklats sig på det sättet, att sedan Kungl. Maj:t den 2 december 1904 medgifvit, att försäljning skulle få ske af inrättningens både hemman och lägenheter, så har Kungl. Maj:t den 6 juli 1906, således förra året, definitivt fastställt de villkor, under hvilka inrättningens skärgårdslägenheter skulle försälas med full äganderätt. Kungl. Maj:t har kunnat lagligen, utan Riksdagens hörande, besluta i detta ärende, emedan det här icke är fråga om kronans mark, utan om mark tillhörande en allmän stiftelse. Däremot måste frågan om upplåtandet af de skärgårdslägenheter, som ligga på kronans mark, hvarom Kungl. Maj:t ännu icke träffat något afgörande, äfven komma under Riksdagens pröfning. Här blir Riksdagen således i sinom tid alltid i tillfälle att pröfva saken.

Jag har nu ansett, att det allmänna ej borde afhända sig äganderätten till marken samt att därför andra grunder för upplåtelse af dessa skärgårdslägenheter borde bestämmas exempelvis så, att staten eller kommunerna inköpte marken för att sedan upplåta den, helst med tomträtt, till tomtinnehafvarne. Och för det ändamålet har jag i min motion yrkat, att de beslutade åtgärderna för försäljning af dessa lägenheter måtte inställas, att ett nytt förslag till förfogande öfver lägenheterna måtte uppgöras, samt slutligen att Riksdagen skulle beredas tillfälle att få yttra sig öfver det nya förslaget.

Hvad åter stipendieinrättningens hemman angår, har Kungl. Maj:t ännu icke fastställt, på hvilka villkor desamma skola försälas. Här står man således ännu mindre inför något fullbordadt faktum, och jag har därför trott mig icke böra närmare ingå på frågan om, under hvilka villkor upplåtelse af dessa hemman skall ske, utan i den punkten endast påyrkat, att Riksdagen måtte få yttra sig om hemmanens disposition, innan frågan därom slutligen afgöres.

Det är denna nu sist vidrörda sida af saken, som utskottet helt och hållet underlåtit att ingå på, och detta föranleder mig att först yttra mig om den.

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

Jag befarar, att man för närvarande här icke har tillfälle att slå in på någon annan bog, än att hemmanen skola säljas till arrendatorerna. Men med hänsyn till de nya uppfattningar, som börja göra sig gällande på detta område, och då det härvid framför allt gäller att börja upptaga en verklig strid mot allt jobb med den mark, som samhällets medlemmar skola bebo och bruka, bör man gifvetvis i ett sådant fall som detta i hvarje fall se till, huruvida icke någonting kan göras för att förekomma, att dessa hemman endast kastas ut i spekulationsmarknaden.

Nu har det sagts mig, att innehafvarne af dessa hemman sträfva efter att få köpa dem så billigt som möjligt, och däremot är naturligtvis ingenting att invända — det är ju bra, om de fattiga arrendatorerna kunna få dem billigt — men det har tillika sagts mig — och det ligger i sakens natur, att så äfven kommer att ske — att när sålunda arrendatorerna få köpa hemmanen för billigt pris, blifva de lätt frestade att sälja dem med förtjänst eller att stycka hemmanen och sedan sälja afsöndrade lägenheter för högt pris. Men på det sättet har det allmänna icke gjort något gagn med sina anordningar. Man har beredt enskilda möjlighet att inkassera spekulationsvinster, som det allmänna hellre då kunnat själf behålla, och kommande släkten få därigenom ju i alla fall dyrt betala besittningsrätten till denna mark. Atminstone borde man, såvidt det låter sig göra, vidtaga den åtgärden, att vissa lägenheter blefve afstyckade och sedan för billigt pris såldes direkt till småbrukare, i stället för att hemmanen först skulle säljas billigt till innehafvarne och dessa sedan i sin ordning mot dryg betalning försålde till andra afsöndrade smålägenheter. Huru som helst, förefaller det mig, som om här vore stor anledning, att Riksdagen bereddtes tillfälle att yttra sig om det förslag till hemmanens disposition, som skall uppgöras. Det är ju som sagt på Riksdagens initiativ, som denna fråga kommit upp, och Riksdagens revisorer bruka ju granska stiftelsens räkenskaper, och det är dessutom en så viktig principfråga, hvilka grunder man följer vid försäljningarna, att jag tycker, att ett yrkande, att Riksdagen äfven skall blifva hörd öfver ett förslag därom, icke kan anses vara obilligt eller olämpligt.

Jag vill sedan öfvergå till frågan om de s. k. skärgårdslägenheterna. Beträffande dem har i motionen yrkats, att, därest inrättningen anses ej böra behålla dem, staten eller kommunerna borde köpa marken och sedan upplåta lägenheterna med tomt-rätt, hvarigenom vinnes rätt för innehafvarne att kunna in-teckna åbyggnaderna och besittningsrätten, men ej själfva marken. Herrarne erinra sig kanske, att då häromdagen förelåg förslag till lag om arrende, hyra och tomt-rätt, yttrade justitieministern, att lagbestämmelserna om tomt-rätt enligt hans uppfattning hade en mycket stor betydelse för städer och stadsliknande samhällen och att han hoppades, att de skulle komma till flitig användning. Men när man ifrån Kungl. Maj:ts regerings sida har en sådan uppfattning, då tycks det, att det skulle hafva legat nära till hands,

da regeringen just sommaren 1906 hade under behandling ett sådant ärende, där det allmänna hittills haft i sin hand att göra detta goda, som regeringen anser att denna lag skulle medföra, att regeringen då icke tagit det förhastade steget att, i enlighet med vederbörande myndigheters tillstyrkan, utan vidare eftertanke besluta, att dessa lägenheter skola säljas med full äganderätt till innehafvaren. Man visste ju redan då, sommaren 1906, att denna fråga om tomträtt skulle komma före vid denna riksdag, och man hade ju all anledning att tro, att den skulle vinna Riksdagens bifall.

Utskottet har egentligen icke alls inlåtit sig på motionens ledmotiv. Man kan visserligen väl förstå, om utskottet i fråga om skärgårdslägenheterna ryggat något tillbaka för att föreslå ett undanröjande af ett i viss mån fullbordadt faktum. Men jag hade alltid hoppats, att utskottet i den punkten skulle åtminstone något ingått på den tankegång, som legat till grund för motionen och icke affärdat denna med ett sådant formellt betraktelsesätt, som framträder i utskottets utlåtande.

Utskottets första motiv är nu det, att man finner af åtskilliga handlingar, att myndigheterna ägnat denna sak en synnerlig »uppmärksamhet och omtanke». Men hur är det med omtanken? Det är ju den, som enligt motionärens uppfattning väsentligen saknats i de afseenden, som ofvan angifvits.

Det andra skälet för utskottet är, att de farhågor, motionären hyser, finner utskottet svårligen kunna vara grundade. Mina farhågor ha grundats därpå, att denna fiskeribefolkning, som vi veta ännu arbetar för egen räkning, skulle kunna förlora sin själfständighet. Det har nämligen visats i andra länder, och ansatser i den vägen har försports äfven här, att storsjöfisket lätt kan bli föremål för stordrift, och då skulle fiskarebefolkningen ganska lätt kunna förlora sin själfständiga karaktär och endast bli löntagare hos aktiebolagen, som drifva stordrift. Det har visat sig, att myndigheterna också befarat något dylikt, ty man rådslår ju ganska lifligt om huru man skall kunna sätta fiskarena i stånd att förskaffa sig bättre hjälpmedel för att kunna fortfarande själfva bedrifva sin rörelse. Utskottet litar sig emellertid till fiskarebefolkningens kända sinne för personligt oberoende. Men jag frågar utskottet: hvad förslår ett sinne för personligt oberoende gentemot en ekonomisk exploatering, bakom hvilken står kapitalets allmakt? Jag tror, att det oberoende kommer att sopas bort som ingenting gentemot en sådan utveckling, när den väl kommit i gång. De norrländska bönderna satte oberoendet mycket högt och göra det fortfarande, och man tyckte därför, att man kunde med trygghet åt dem gifva full besittningsrätt till skogsmarken. Men icke kunde deras sinne för oberoende stå emot den ekonomiska exploatering, som sedermera ägde rum, utan det gick i stor omfattning all världens väg för dem, och de förlorade den egendom man gifvit dem, därför att marken uppläts utan betryggande villkor och således äfven blef ett lättvunnet byte för spekulationen.

Aug. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårdslä-
genheter.
(Forts.)

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

Hvarför skall man nu förfara på samma sätt med fiskarebefolkningens boplatser? Vål kan det möjligen hända, att det för närvarande icke är så farligt i detta fall. Men framtidens skickelser äro ovissa, och det bör därför för en god statsstyrelse ligga närmast till hands att se till, att det allmänna icke tager sin skyddande hand ifrån dessa boplatser, som fiskarena ha. Den kommitté, som först beredt detta ärende, säger ock, att därigenom, att tomterna öfverlåtas med full äganderätt, komma dessa boplatser att stiga betydligt i värde, och detta tycker kommittén är en förträfflig sak. Men däri ligger just det farliga i saken, då de kunna gå till salu med stigande pris. Frånsedt en sådan exploatering, som jag tänkt mig såsom möjlig, måste i hvarje fall däraf följa, att med tiden själfva bostadshyrorna bli allt dyrare och dyrare mot om dessa lägenheter fått kvarstå i det allmännas besittning.

Utskottet framhåller ytterligare, att bland befolkningen lärer det här förslaget mottagits med allt annat än välvilliga känslor. Detta hade jag verkligen också förutsett redan i motionen. Och det är helt naturligt, att det så skall vara, då nu alla myndigheter, icke af omtanke, som utskottet säger, utan genom brist på omtanke, inledt befolkningen i den tankegången, att det här gäller för dem såsom det högsta goda att få full äganderätt utan att befolkningen upplyses om de faror för framtiden, som kunna lura bakom en dylik present. Samma företeelser visade sig också, när det vid afvittringen i Dalarne och Norrland var fråga om att behålla skogsmark såsom kronoparker eller sockenallmänningar. En storskifteslandtmätare har meddelat mig, att när sådana förslag väcktes på en ort i Dalarna, stego bönderna upp på bord och stolar och stampade och skreko och hojtade och ville icke på några villkor gå miste om den fulla äganderätten till marken. Nu ångrar man sig på samma ställen: det är de nya generationerna, som märkt misstaget och ångra sig. I Västerbotens lappmarker lockades ock bönderna af myndigheter och bolagen att motsätta sig allmänningars bildande. Bättre gick det i Norrbotten, där bönderna visserligen också opponerade sig, men länets höfding, berättas det, slog klubban i bordet och sade, att det var beslutadt i alla fall och tog detta till protokoll, och på så sätt kommo allmänningar till stånd, och därmed äro bönderna nu mycket belättna. Men jag medger, att när man kommit så långt, att det uppstått en opinion bland befolkningen, så kan det också låta säga sig, att det nu är för sent, blott utskottet i motiveringen sagt: tyvärr för sent. Men det har utskottet icke sagt, utan utskottet synes tycka, att det är mycket bra, såsom det nu blifvit ordnadt.

Utskottet framhåller slutligen, att, då det så nyligen som i juli 1906 blifvit beslutadt, att dessa lägenheter skulle få försäljas, det vore alldeles för tidigt att »redan nu» göra framställning om ändring i detta beslut. Jag vill då fråga utskottet: är det kanske lämpligare att göra en sådan framställning längre fram, när det är

alldeles för sent? Det är väl just nu, som framställningen skall göras, om den öfver hufvud taget skall göras någon gång. Så att denna passus i utskottets utlåtande förstår jag verkligen icke alls.

Det har också af mig anmärkts, att det af handlingarna ser ut, som om man vid uppgörandet af regleringsplanerna icke aftagit tillräckligt med mark för allmänt behof och för fiskelägenas framtida utvidgning. Utskottet säger häremot, att dessa saker syntes redan vunnit »erforderligt» beaktande därigenom, att det i brevet angående försäljningen af ifrågavarande skärgårdslägenheter bland annat föreskrifves, dels att de s. k. intäkterna eller andra skärgårdslägenheter, som ej vore att hänföra till strandsittaretomter eller sjöbodtomter och som disponerades af kommuner eller enskilda, skulle i viss mån undantagas för fiskeläges framtida utvidgning, och dels att enligt gällande plan befintliga gator, vägar, båtupphalnings- och upplagsplatser o. s. v. skulle i vissa fall upplåtas för gemensamt begagnande. Handlingarna synas emellertid gifva vid handen, att detta icke utgör ett »erforderligt» beaktande, såsom utskottet kallar det. Ty dessa intäkter räcka helt visst icke till för framtida utvidgning af ifrågavarande samhällen, utan här behöfves det nog också, att från själfva hemmanens mark afsättas betydliga områden för ändamålet i fråga. Och i hvad mån erforderliga allmänningar afsatts, är ganska dunkelt återgifvet. Nu har jag emellertid erfarit, att Konungens befallningshavande sedermera lärer ägnat denna sak något större uppmärksamhet än förut, och det kan ju hända, att den utredning, som sålunda pågår och som icke återfinnes i handlingarna, på ett bättre sätt tillgodoser denna angelägenhet.

Men särskildt olyckligt tycker jag att utskottet varit, då det framhållit, att sistnämnda frågor skulle vara en sak, som icke i detta sammanhang angår Riksdagen, utan i främsta rummet vore en kommunal angelägenhet. När det gäller att ordna alla dessa förhållanden och se till, att de enskilda få boplatser samt att tillräckligt markområde undantages för allmänt behof, så är väl detta senare något, som bör ombesörjas i sammanhang just med det förra. Ty hvad för nöje har väl den kommunala företagsamheten däraf, att staten försummar detta afsättande af mark för allmänt behof och i stället hänskjuter detta till de kommunala myndigheternas omsorg, sedan staten försummat det? Utskottet har i detta fall visat sig göra såsom vi litet hvar göra, när vi icke gå rakt på en sak och söka själfva sanningen i en fråga: man förledes gripa efter en hel del olyckliga förevändningar, som man helst icke bort inlåta sig på.

Ja, jag skulle ju såsom motionär göra något yrkande, till den kraft och verkan det hafva kan, och jag får då säga, att om utskottet, på samma gång det kommit till det slut att man nu icke kan göra något åt dessa skärgårdslägenheter, tillagt ett »tyvärr» i sin motivering — så skulle jag ej ställt mig oförstående däremot. Men såsom det nu är, nödgas jag ogilla åtminstone motiveringen.

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårdslägenheter.

(Forts.)

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårdslä-
genheter.

(Forts.)

Utskottet har emellertid också försummat att yttra sig om motionens begäran, att Riksdagens yttrande skulle inhämtas äfven beträffande upplåtelse af inrättningens hemman. Den frågan är som sagdt icke så förlorad, som utskottet framhåller, att frågan om skärgårdslägenheterna är. Genom att utskottet i strid mot 56 § riksdagsordningen icke yttrat sig därom kan man nu icke heller skilja på de båda yrkandena. Jag tillåter mig således, herr talman, yrka, att frågan måtte i sin helhet återremitteras till utskottet.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Malmö och *Thorsson*.

Herr Martin: Herr talman! Den första anmärkningen, som herr Lindhagen här riktat mot utskottets utlåtande, är den, att utskottet icke skulle hafva upptagit till behandling hans nu föreliggande motion i hela dess omfattning. Till en början får jag då anmärka det, att hvar och en, som tagit kännedom om herr Lindhagens motioner, måste finna, hurusom han i dessa sammanfört så mycket skiftande och olika saker, så att det är ganska svårt att särskilja dem utan att inlåta sig på nästan alla de sociala spörsmål, som däri beröras. Då utskottet haft att bedöma den nu föreliggande motionen, har utskottet gifvetvis måst leta sig tillbaka till de skäl, som herr Lindhagen till förmån för densamma anfört, och utskottet har då gått tillbaka till hans första motion, n:o 146, där han talar om fiskelägena i Bohuslän och dem berörande förhållanden. Sedermera förekommer i den andra af de återopade motionerna, n:o 158, en afdelning 4, tryckt med fetstil och lydande så: »Fiskelägen i Göteborgs och Bohus län, belägna å kronans och Hvitfeltiska stipendieinrättningens mark.» Han talar därefter helt och hållet och utslutande om dessa fiskelägen, om det intresse staten kan hafva att ställa det på annat sätt för dessa fiskare och se till att de få förblifva orubbadt vid sina hus och hem, så att icke storkapitalet tager herraväldet öfver dem. I slutet af denna motivering och utan angifvande på något sätt, att hans motion är inriktad på något annat än det förut afhandlade, omtalar han, att till inrättningen ockgå höra en del hemman, beträffande hvilka, såsom han uttrycker det, »åtskilligt jämväl synes vara att tänka på». Sedan kommer han till själfva klämman och föreslår där bland annat följande, som rör ifrågavarande ämne: »3:o inställande af den beslutade försäljningen af Hvitfeltiska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter och uppgörande af nya grunder för upplåtelser i syfte att äganderätten till själfva marken må bibehållas hos det allmänna, samt inhämtande af Riksdagens yttrande öfver blifvande förslag till förfogandet öfver ofvannämnda inrättnings såväl lägenheter som hemman.» Sedan motionären således hela tiden utslutande talat om fiskelägenheterna och fiskarens bostäder, så företager han sig, utan att ens på något sätt afdela satsen, att i denna slunga in uttrycket »såväl lägenheter som hemman». Nu är det emellertid alldeles klart, att, om utskottet skulle upptagit äfven frågan rörande hemmanen, utskottet då också

mäst inlåta sig på den jordbrukspolitik, som herr Lindhagen inaugurerat i sina motioner. Denna hans jordbrukspolitik föreligger gifvetvis till behandling af andra utskott, som haft att afgifva yttranden öfver de delar af herr Lindhagens motioner, hvilka direkt afse denna hans jordbrukspolitik och dess konsekvenser. Utskottet har således ansett, att det icke bort i vidsträcktare mån till behandling upptaga hans nu föreliggande motion, än som kan anses vara förenligt med den motivering, som däri förekommit. Utskottet har således enligt min tanke saknat hvarje anledning att yttra sig vidsträcktare än det gjort, och jag påstår därför, att, om herr Lindhagen anser sig hafva anledning att beklaga sig öfver utskottet i detta fall, han då får skylla sig själf, då han ju icke för utskottet på något sätt tydliggjort, hvad han verkligen med sin motion i anmärkta delen menat.

För att nu ingå på själfva saken, eller frågan om dessa hemman, hafva desamma jämväl redan förut varit föremål för Riksdagens behandling, ity att ett i anledning af en riksdagsskrivelse utkommet kungl. bref af år 1904 innehåller, att jämväl dessa hemman få försäljas. Enda skillnaden emellan hemmanen och fiskelägenheterna är den, att Kungl. Maj:t sedermera beslutit *villkoren* för försäljningen af lägenheterna, men ännu icke beslutit några *villkor* rörande försäljning af hemmanen.

Jag återkommer ännu en gång till, att, om vi gifvit oss in på frågan i hvad den rör äfven hemmanen, vi därmed skulle hafva kommit in på herr Lindhagens resonemang om jordbruksförhållandena, om uppdelning af jorden o. s. v., och alltså fått leta oss tillbaka till herr Lindhagens utgångspunkt i hans motion med nummer 146, som är ganska märklig, ity att motionären, för att så att säga finna en *utom stående punkt* för att omhållva de sociala förhållandena, går ut från en terminologi, som är ganska anmärkningsvärd. Han undviker nämligen på det omsorgsfullaste att använda ordet *äganderätt*, som dock är ett gammalt godt svenskt ord och som ännu har burskap i vårt språk. Han utbyter detta ord mot ordet *jordmonopol*, och med detta ord såsom häfstång söker han komma ifrån ett med äganderätten förenadt begrepp, nämligen oantastligheten. — Allt detta skulle utskottet kommit in på och således på ett helt annat område än det med motiveringen afsedda, ifall utskottet fattat motionen så, som motionären ansett att den bort fattas. Jag tror dock, att utskottet gjort klokt i att undvika detta; det hade nog öfverstigit det fjärde tillfälliga utskottets krafter.

Rörande själfva motionen i öfrigt har motionären icke varit nöjd med den motivering utskottet gifvit för sitt yrkande om afslag å densamma. Detta brukar dock, såvidt jag hört, en motionär, hvilkens motion afstyrkes, aldrig vara, hvarför utskottet får taga den saken jämförelsevis lugnt. Men då motionären jämför förhållandena här, beträffande fiskelägena i Bohuslän, med förhållandena i Norrland och påstår att man skulle hafva anledning att frukta, det storkapitalet skulle komma att beröfva dessa fiskare

Ang. Hvitfelt-
ska stipendia-
insrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

deras egendom, så vill jag fästa uppmärksamheten på, att förhållandena äro ofantligt olika därvidlag. I Norrland var det ju fråga om att storkapitalet tagit ifrån de ursprungliga jordägarna en del af deras egendom, under förhållanden, då dessa icke kunde bedöma denna egendoms värde. Hvad åter beträffar fiskarebefolkningen i Bohuslän, så tror jag icke, att man kan tänka sig, det denna befolkning skulle gå från hus och hem, under sådana förutsättningar, utan jag tror i stället, att de till fullo förstå att bedöma värdet af sina hus och hem. Jag kan icke heller förstå, huru en storkapitalist skulle hafva minsta anledning till att, för att drifva storsjöfiske, inköpa fiskarebefolkningens gårdar. Ty äfven om dessa fiskare skulle blifva storkapitalisternas löntagare — såsom herr Lindhagen fruktar — så skola de väl i alla fall hafva bostäder. Icke kan det väl vara affär för någon sådan där »fiffig» affärsman att köpa af dem deras små hus eller tomter, storsjöfiske kan han väl bedrifva ändå och fiskarena göras till löntagare, utan att man därför behöfver taga från dem deras bostäder. Mig synes intet berättigande finnas för en sådan farhåga.

Herr Lindhagen har väl gjort åtskilliga andra anmärkningar mot utskottet, men jag vill inskränka mig till att på grund af hvad jag nu sagt yrka, att utskottets hemställan måtte bifallas.

Herr Lindhagen: Herr Martin hade två skäl, hvarför han ansåg mitt yrkande om återremiss ogrundadt. Det ena var det, att jag i min motivering hade mest talat om skärgårdslägenheterna. Att så måste bli förhållandet är alldeles klart, därför att Kungl. Maj:t fattat särskildt beslut om, att dessa lägenheter skola afyttras, och på hvilka villkor de skola afyttras, och att jag kritiserat detta. Om hemmanen däremot har Kungl. Maj:t icke sagt något, och jag har naturligtvis icke kunnat kritisera, hvad Kungl. Maj:t icke sagt. Detta har haft till följd, att uttalandena om hemmanen i min motivering blifvit betydligt kortare. Men ordet »hemman» har visst icke slungats in så i förbigående, som herr Martin säger, utan i slutet af motionen har jag i ett särskildt stycke uttryckligen betonat, att motionen afser både hemmanen och lägenheterna, och att det kan vara betänkligt att utan eftertanke upplåta såväl det ena som det andra slaget. Och jag har därför slutat med ett yrkande, att Riksdagen måtte få yttra sig öfver förslagen till förfogande öfver såväl lägenheter som hemman. Om herr Martin tycker, att denna motivering icke är tillräckligt lång, så beklagar jag det, men motionären har dock gjort detta yrkande, och det är ju en parlamentarisk uppfattning, att om en motionär gjort ett yrkande, så bör han också få det vederbörligen pröfvadt.

Nu säger herr Martin, att det skulle ha blifvit så besvärligt för utskottet att befatta sig med detta yrkande, helst som herr Martin har en annan uppfattning i jordpolitik än jag. Utskottet skulle ha nödgats ingå i en alltför vidlyftig pröfning, säger herr Martin, till hvilken utskottet ansett sig sakna utvägar.

Någon sådan ingående pröfning hade dock, enligt min åsikt, icke behöfts; utskottet skulle endast ha hemställt, att Riksdagen skulle begära att få afgifva yttrande öfver de förslag till afytttrande af hemman, som Riksdagen själf förut begärt. Detta och ingenting annat hade utskottet behöft göra. Men om herr Martin ändock ansett det vara nödvändigt att genomskåda min obetydliga uppfattning i jordpolitik, så hade det varit utskottets skyldighet att göra det, äfven om det hade blifvit besvärligt. Därtill hade det tillfälliga utskottet också haft mera tid än vi, som sitta i lagutskottet.

Ang. Hvitfellska stipendiens inrättningens skärgårds-lägenheter.
(Forts.)

Vidare framhölls skillnaden mellan norrländska och bohuslänska förhållanden. Ja, det är mycket riktigt. Ty naturligtvis äro de norrländska skogarna ett mera lockande exploateringsfält, men jag menar dock, att det förefinnes en analogi därutinnan, att det kan vara mycket nyttigt för ett bolag eller en enskild kapitalist, som vill drifva stora affärer, att ha sina löntagares boningsplatser i sin hand. Ty vi veta, hvilken makt affären därigenom får öfver sina löntagare. Och dum anses den affärsman vara, som, då lagarne tillåta det, icke begagnar sig af all den makt, han kan förskaffa sig. Ja, det vore ju icke riktigt af honom, men då lagarna tillåta det, må man förlåta honom, att han gör det. — Och man må icke tro, att fiskarens själfständiga sinne-lag skulle vara tillräckligt för att förebygga sådana eventualiteter. Ty det finnes fall, då lägenheterna måste gå till försäljning, t. ex. om en fiskare dör och stärbhuset för sin räkning skall realisera hans kvarlåtenskap. Detta är det vanligaste sättet, hvarpå en lägenhet kommer att gå öfver i främmande händer. Och hvarför skulle icke stärbhusdelägarne, då det kommer en kapitalstark person och bjuder ett större belopp, hellre taga detta i stället för det mindre belopp, som en fattig fiskare kan komma med? En dylik person kan ha fördel däraf antingen för att utkräfva en duktig hyra eller för att inlogera egna arbetare. Det finns således dock analogier mellan de norrländska och de bohuslänska förhållandena.

Herr Martin har tydligen en oriktig uppfattning om hvad jag menar med jordmonopol, eftersom han på ett för mig dunkelt sätt synes sammanblanda detta med allt slags äganderätt. Med jordmonopol menar jag främst äganderätt till ett stort jordområde, samlad i en enskild persons hand. Men därför är det icke sagdt, att all äganderätt till jord, således äfven den, som tillkommer småfolk, skall gå under denna benämning. Jag förstår nu, att herr Martin är en bestämd motståndare till eller åtminstone ännu saknar sinne för det, som ligger till grund för motionen, och jag kan därför också begripa, hvarför herr Martin ställt sig på den ståndpunkt, han intagit till densamma.

Så mycket må dock sägas, herr talman, att då en motionär gjort ett bestämdt yrkande, så är det också utskottets skyldighet — det må kosta utskottet hvilket arbete som helst — att afgifva ett utlåtande med anledning af detta yrkande. Det är på denna grund, som jag yrkat återremiss, och jag kan aldrig

Aug. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

tänka mig, att denna begäran, som stöder sig på 56 § i Riksdagsordningen, där det står, att utskott alltid skall afgifva yttrande öfver en motion, kan af herr Martin anses orimlig eller obillig. Det är visserligen synd, tycker jag, att herr Martin skall behöfva ägna saken så stor möda, hvilket jag för min del dock anser icke erfordras.

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! Då detta är en fråga af speciellt bohuslänsk natur, ber jag att få säga några ord, i synnerhet som jag haft någon liten andel i dess tillkomst, i det jag varit ledamot af den kommitté, som verkställt utredning af hithörande förhållanden.

Det är med egendomliga känslor man ser, att denna motionär sträckt sin omtanke äfven till våra bohuslänska klippor och våra små förhållanden. Det kan naturligtvis icke vara annat än med belåtenhet, som vi se, att man vill omhulda oss, men det sätt, hvarpå denna motionär velat göra det, har dock icke tilltalat bohuslänningarne.

Vi ha arbetat i många tiotal af år för att få denna fråga löst, men den är ännu icke på långt när löst. Riksdagen får nog ännu åtskilligt att göra med den. Här är fråga endast om en del tomter, som tillhöra den Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Det återstår ännu tomter, som äro belägna på kronans mark, och de mångdubbelt flere tomter, som äro i enskild mans ägo, och som man icke kan träffa några säkerhetsåtgärder för.

Det uppstod allmän glädje i hela länet, när denna långvariga fråga blef löst så, att de personer, som bo på klipporna, skulle kunna få förvärfva sina tomter med full äganderätt. Motionären säger sig icke veta skälet, hvarför så skett. Jo, däri har nog Riksdagen en liten skuld. Dessa personer, som bo därute på klipporna, behöfva för att kunna erhålla lån hafva någon säkerhet att ställa för desamma. Riksdagen har med frikostig hand anslagit medel till en lånefond för fiskare, hvilka medel visat sig mycket välsignelsebringande. Ja, man torde kanske t. o. m. kunna säga, att af alla penningar i riket, som blifvit använda, dessa penningar erhållit den bästa användningen. Men för att erhålla lån ur denna fond måste den lånesökande ställa säkerhet hos landstinget och hushållningssällskapet. Ty Riksdagen har varit så klok att draga sig ur klämman och kasta ansvaret på landstinget och hushållningssällskapet. De få ha bestyret med utlåningen och bära ansvaret därför. Om det nu kommer en fiskare, som vill lägga sig till med en snörpvad eller något annat dyrbart redskap, och säger: »Kan jag få ett lån?» så svarar man: »Jo det går an, men har ni någon säkerhet att ställa för länet?» »Nej», säger fiskaren, »jag har ingenting annat än mig själf.» — »Har ni icke något hus?» — »Jo, det har jag. Kan jag icke få lämna det som säkerhet?» — »Nej, det kan ni icke, ty det står på ofri tomt. Det är lösöre.» Då stå dessa personer där, ehuru de kanske äga mångdubbelt mer än hvad som erfordras

för att vara vederhäftig för länet, fastän denna deras egendom icke duger som säkerhet. Hittills har man då praktiserat så, att dessa fiskare, som behöft ett lan, fått gå uppåt landet och be någon hemmansägare vara så snäll att gå i borgen för dem. Och detta har hittills gått bra. Men man kunde naturligtvis icke räkna på att det skulle kunna gå i längden. Många ha också blifvit afvisade och icke kunnat skaffa sig de redskap, som de behöfva för fiske utomskärs, och som äro mycket dyrbara. Men om de på detta vis få egen tomt och egen grund, så kunna de inteckna sina hus och lämna inteckning som säkerhet och behöfva icke vara beroende af någon. Håri ligger den stora nytta, som den beslutade försäljningen medför.

Nu har motionären fått några märkvärdiga funderingar om att dessa personer, om de få äganderätt till tomtorna, skola kunna afhända sig dem till någon fiffig spekulant. Men hvad värde kunna dessa klippor ha för en kapitalist? Tror herr Lindhagen, att en kapitalist, om han får köpa tomt och hus, därmed också köper folket? Tror herr Lindhagen verkligen, att vara fiskare låta köpa sig? Det kan ju hända, att det någon gång kan komma i fråga, att de sälja sina *hus*, men detta sker i så fall icke förr, än nöd är på färde. *Sig själva* sälja de icke, var säker på det. Det ser ut, som herr Lindhagen af den förutsättningen, att fiskarne få sälja sina hus, drager den slutsatsen, att ett bolagsvälde skall uppstå och folket vara tvunget att sälja sig till slafvar. Nej visst icke, något sådant kommer aldrig att ske.

Herr Lindhagen säger också, att man tillåtit försäljning utan att tänka på att hamnarna och stränderna däromkring böra såsom allmänningar afsättas till gemensamt behof. Men håri tager han uppenbarligen fel. Det finnes tvärtom mycket stränga föreskrifter i detta afseende. Man har t. o. m. gått längre, än hvad man egentligen kunde tänka vara af behöfvet påkalladt. Det föreskrifves, att då $\frac{4}{5}$ af hela antalet af en kommuns eller af ett municipalsamhälles tomter äro försälda, skall återstoden utan ersättning tillfalla kommunen eller municipalsamhället, liksom äfven alla gator, vägar, allmänningar och hamnar. — Detta är ju mycket liberalt, och jag tror icke att någon enskild jordägare gratis släppt till så mycket mark. — Det är alltså icke någon möjlighet, att någon kan komma och taga allmänningarna ifrån dem.

För öfrigt är det ju så, att samma rätt, som en affärsman nu skulle få att köpa tomt jämte hus, denna samma rätt har han haft redan förut. Herr Lindhagen säger själf i sin motion, att praxis varit, att den, som äger husen, äfven har rätt till tomten. Nå, då kunde ju en kapitalist äfven förut inköpa husen och därmed äfven få rätt till tomten, och då hade ju saken varit klar. Förhållandena ha således icke i detta hänseende förändrats genom beslutet om försäljningen.

Beslutet om försäljning är visst icke något, som skett i förhastande. Både regeringen och Konungens befallningshafvande i länet ha noga utredt saken. Och äfven Riksdagen har skrivit och

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.
(Forts.)

Ang. Hvitfelt-
ska stipendie-
inrättningens
skärgårds-
lägenheter.

(Forts.)

uttalat sin mening därom. Det skulle vara egendomligt, om Riksdagen nu skulle aflåta en ny skrivelse och söka förhindra den beslutade försäljningen, när Riksdagen i sin skrivelse af den 9 maj 1900 framhöll »önskvärdheten däraf, att de inrättningen tillhörande tomter och lägenheter, som då vore till innehafvarne upplåttna, måtte kunna till dessa försälas för främjande af den lifligt beaktade frågan om egna hem för obemedlade». Så skref Riksdagen år 1900. Skulle man då nu skriva: »Vi ha kommit underfund med att detta var galet» och anhålla om inställande af den försäljning, som vi förut skrifvit om.

Det förefaller mig också egendomligt, att motionären, som lägger sig så mycket ut för skapande af egna hem i Norrland, icke vill tillåta äfven oss i Bohuslän att skapa egna hem. Och det fattade beslutet om försäljning af dessa tomter ledde verkligen till skapande af egna hem. Ett så stort steg till detta önskemåls förverkligande hade aldrig förut tagits i Sverige. Det var icke mindre än i rundt tal 1,200 hus, som på en gång blefvo egna hem i stället för att förut ha varit beroende af tomtägaren. Jag tycker att detta beslut var ett mycket vackert drag. Det väckte också glädje i hela Bohuslän.

På samma gång jag har ordet, vill jag begagna tillfället att betyga min och hela länets tacksamhet till dem, som ledt frågan till denna punkt, bland dem främst vår kraftige landshöfding och därefter regeringen, som sanktionerat det i frågan väckta förslaget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Presstorp, *Olsson* i Heden, *Wallentin*, *Neiglick* och *Lyckholm*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen jämlikt de därunder gjorda yrkandena proposition dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på ärendets återremitterande till utskottet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till utskottet återremitterat ifrågavarande ärende.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 27 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillsättning af prästerliga tjänster.

Uti en inom Andra Kammaren vid innevarande riksdag väckt motion, n:o 23, hade herr *O. W. Redelius* hemställt, att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t förordna, att alla lediga prästerliga tjänster blefve i laga ordning tillsatta, utom där så vore, att ett i laga ordning tillkommet beslut föreläge om indragning af prästerlig tjänst.

Utskottet hemställde dock, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, lämnades på begäran ordet till:

Herr Beckman i Linköping, som yttrade: Herr talman! Den motion, som herr Redelius framlagt, berör en fråga, som är af ganska stor vikt för våra kyrkliga angelägenheter. Genom det den 22 november 1901 utfärdade kungl. cirkuläret till rikets domkapitel ha uppstått en mängd missförhållanden, som äro af en ganska allvarlig karaktär. Motionären omnämner med rätta, att detta cirkulär strider dels emot lagen om tillsättning af prästerliga tjänster af år 1883, dels ock mot de af Kungl. Maj:t fastställda lönerogleringsresolutionerna. Jag skulle vilja tillägga, att det strider också mot prästerskapets privilegier och därigenom äfven mot grundlagen. Det kan därför icke verka annat än förvånande, att det förhållande, som här sålunda uppkommit, icke en enda gång tilldragit sig konstitutionsutskottets uppmärksamhet. Äfven församlingarna ha utan tvifvel blifvit kränkta i sin rätt, då de icke fått tillsätta de prästerliga tjänster, till hvilka de dock måst utbetala löneförmånerna, och prästerna ha också blifvit kränkta i sin rätt, därigenom att en hel del befordringsmöjligheter för dem blifvit minskade.

Men det är icke nog med detta. En hel del präster ha nära nog råkat ut för ekonomisk undergång genom det nämnda olycksaliga cirkuläret. I ett stift i Sverige har sålunda inträffat följande fall. En prästerlig ledighet hade uppstått, och en person tillförordnades af vederbörande domkapitel att uppehålla tjänsten mot villkor, att han enligt nyssnämnda cirkulär skulle åtnjuta alla med tjänsten förenade löneförmåner. Han tillträdde tjänsten med syn, som tilldömde honom af företrädarens stärbhus en ersättning, för bristfälligheter å boställshusen, af cirka 3,000 kronor. Så befanns det, att stärbhuset kom i konkurs, och resultatet blef, att denne stackars extraordinarie prästman icke fick någonting af den ersättning, han sålunda skulle ha. Hvad han däremot fick, det var, att han fick betala en annans skuld. Från

Om tillsättning af prästerliga tjänster.

Om tillsät-
ning af prä-
sterliga tjän-
ster.

(Forts.)

det stift, som jag själf tillhör, känner jag också exempel på huru stora svårigheterna i detta fall kunna vara. I en mindre församling, där två präster funnos vid samma kyrka, blef komministaturen genom innehafvarens befordran ledig. Då det var all anledning att antaga, att i denna lilla församling komministaturen icke vidare skulle tillsättas, förordnade domkapitlet en äldre gift prästman, som man på detta sätt ville bereda en bättre ekonomisk ställning än den, han eljest hade, att uppehålla tjänsten i fråga. Den syn, som då hölls, tillförsäkrade honom en ersättning för husröta af cirka 700 kronor. Så inträffade emellertid, att Kungl. Maj:t förklarade, att tjänsten skulle tillsättas, och patronus — det var nämligen ett patronellt pastorat — tillsatte då en annan än den tillförordnade. Vid den syn, som då hölls, ett år efter den senast gjorda, dömdes den, som under året uppehållit tjänsten på förordnande, att utgifva en ersättning å 2,500 kronor för husröta. Han hade således under ett år fått tjänstgöra mot en liten lön och sedan fått utbetala en husröteersättning, som var så betydligt mycket större än den, som han själf året förut fått sig tilldömd.

Nu kan man invända, att detta är enstaka fall. Men dylika fall komma icke att bli enstaka, utan tvärtom ofta förekommande, när den nya löneregleringsperioden inträder och de präster, som nu på förordnande inneha vakanssatta tjänster, skola afträda från dessa. Då kommer det att inträffa, att dessa prästmän, som under en längre följd af år, under den tid af sitt lif, då de varit i sin bästa mannakraft, haft en någorlunda tryggad ekonomisk ställning, helt plötsligt stå på bar backe, och det vid en ålder, som för de flesta af dem närmar sig ålderdomens. Deras utsikter äro sålunda att efter en längre eller kortare tids tjänstgöring komma antingen stiftets fattigkassa eller den allmänna fattigvården till last.

Allt detta hade mycket väl kunnat undvikas, om man blott dröjt med att tillämpa det ifrågavarande cirkuläret, till dess att den nya löneregleringsperioden från och med år 1913 inträdt, alltså blott några år framåt. Då skulle inga svårigheter ha uppstått. Platserna hade lagligen kunnat tillsättas, och den enda olägenheten skulle ha varit den, att de sedan icke kunnat genast i och med den nya löneregleringsperiodens inträdande indragas, utan att man måst vänta därmed ett eller annat år, till dess att de blifvit lediga. Men denna olägenhet är ju vida mindre än de stora olägenheter, som jag här påpekat.

Hur skall man nu finna bot mot detta onda? Enligt min mening har motionären framhållit det enda riktiga, som här är att göra, nämligen att tillsätta alla lediga prästerliga tjänster, med undantag af dem, som enligt lagligen tillkomna beslut blifvit föreslagna till indragning. Utskottet däremot har velat, att man skall fortsätta på den väg, som Kungl. Maj:t under sista året börjat slå in på, nämligen att endast i undantagsfall och där sådant utan olägenhet kan ske indraga en tjänst. Men med

allt erkännande af att Kungl. Maj:t på senaste tiden har i det afseendet handlat så godt sig göra låtit, måste jag dock säga, att Kungl. Maj:t fortfarande har en tämligen osäker grund att i detta fall bygga på, ty äfven den sålunda anvisade och begagnade utvägen torde vara af en tvifvelaktig laglighet. Det synes mig därför, som om vi gjorde både prästerskapet och Kungl. Maj:t en ren tjänst, om vi nu besluta i öfverensstämmelse med motionen. Då kommer man här in på laglighetens fasta grund och kan sedermera i hvarje särskildt fall vidtaga de åtgärder, som äro lämpliga och tillbörliga.

Med anledning af hvad jag nu anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till herr Redelius' förevarande motion.

Häruti instämde herrar *Kjellén, Vennersten* och *Fornander*.

Herr *Johansson* i Jönköping: Herr talman, mina herrar! Utan tvifvel är det ärende, som nu föreligger till kammarens afgörande, utaf mycket grannlaga natur. Jag menar då icke, att man, såsom den föregående talaren här gjorde, kan rikta någon anmärkning mot cirkuläret af den 22 november 1901, ty detta cirkulär strider ingalunda vare sig mot prästerskapets privilegier eller mot lagen om prästerliga tjänsters tillsättning eller mot grundlagen. Cirkuläret är till sitt innehåll mycket oskyldigt; det innehåller nämligen icke någonting annat än en anmodan till domkapitlen, att, när sådana tjänster blifva lediga, som prästlönerregleringskommittén föreslagit till indragning, domkapitlen hvart å sin plats skola anmäla detta hos Kungl. Maj:t för vidtagande af de åtgärder, som Kungl. Maj:t kan finna lämpliga, sedan utredning skett. Däremot kan naturligtvis icke från någon synpunkt anmärkning göras. Men hvad som däremot verkligen är betänkligt är, att när domkapitlen började komma in med dylika anmälningar, lät Kungl. Maj:t icke blott verkställa utredning beträffande de ledigblifna tjänsternas behöflighet och andra på förhållandet inverkan omständigheter, utan Kungl. Maj:t beslöt äfven i ett icke ringa antal fall, att de ifrågavarande tjänsterna icke skulle i vanlig ordning tillsättas. Redan år 1902 började Kungl. Maj:t fatta dylika beslut, och flera sådana ha sedan alltemellanåt förekommit, så att, enligt de upplysningar, som utskottet fått, af under tiden 1901 till närvarande stund ledigblifna prästerliga tjänster, 66 st. icke blifvit i laga ordning tillsatta. Det betänkliga i ett sådant förfarande ligger naturligtvis däri, att då den nuvarande lönerregleringsperioden eller rättare sagdt de nuvarande lönerregleringsperioderna, ty de äro olika för hvarje pastorat, icke utgå förrän i tidigaste fall år 1913 och i flertalet fall långt senare, komma de prästerliga tjänster, om hvilka nu är fråga, att blifva obesatta och endast uppehållas af vikarier under en ganska lång följd af år. Man kan säga, och det har utskottet också funnit sig böra antyda i sitt utlåtande, att ett sådant förfarande från Kungl. Maj:ts sida att lämna å sido gällande föreskrifter om prästerliga tjänsters tillsättning och besluta, att den eller den tjänsten icke skall till-

Om tillsättning af prästerliga tjänster.

(Forts.)

Om tillsätt-
ning af prä-
sterliga tjän-
ster.
(Forts.)

sättas, utan endast uppehållas med vikarier under en lång följd af år, verkligen snuddar vid grundlagen. Man kan icke utan visst fog härvidlag göra gällande, att Kungl. Maj:t i någon mån gått utom gränsen för sin konstitutionella befogenhet. Jag vill emellertid påpeka, att detta ägt rum under hvarje år sedan år 1901. Om förfarandet icke står i öfverensstämmelse med gällande lag, hade det varit konstitutionsutskottets skyldighet att om hvarje dylikt fall göra anmälan till Riksdagen. Men hvarje sådan anmälan har uteblifvit; konstitutionsutskottet, som hvarje år har att granska Kungl. Maj:ts åtgärder på detta liksom på andra områden, har lämnat dessa åtgärder oanmärkta. Nu är det ju också bekant, att det anses ligga inom området för Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet att under vissa förhållanden lämna en tjänst obesatt, nämligen då en utredning beträffande tjänstens behöflighet eller beträffande någon annan med tjänstens bestridande i förening stående omständighet behöfver verkställas. Man kan därför icke göra anmärkning mot det förhållandet, att Kungl. Maj:t beslutat, att en viss tjänst icke omedelbart skall tillsättas, utan anmärkningen måste gälla den omständigheten, att ett dylikt beslut blifvit fattadt under sådana förhållanden, att det kommer att gälla för mycket lång tid, så att den tjänst, om hvilken i hvarje fall är fråga, måste förbli obesatt under ett 10-tal eller till och med 20-tal af år. Efter mitt förmenande hade det varit lämpligast, att sådana beslut under den gångna tiden icke hade fattats, utan att de såväl för närvarande som möjligen ännu ett och annat år framåt uppkommande ledigheterna i de prästerliga beställningarna hade fått i laga ordning besättas utan hänsyn till prästlöneregleringskommitténs förslag i detta hänseende.

Emellertid måste det erkännas, att vi nu kommit betydligt närmare 1913 än förhållandet var år 1901, och om det finns en del prästerliga befattningar, hvilka under en ny löneregleringsperiod icke böra upprätthållas — det finnes t. ex. en massa fall, där en enda liten församling har både kyrkoherde och komminister, och där knappt en präst har full sysselsättning —, är det naturligtvis numera, i synnerhet som tillgången på präster är otillräcklig, i vida högre grad på sin plats, att man ställer en dylik öfverflödigt prästerlig befattning på vakans och därigenom förbereder dess indragning, än förhållandet var år 1902.

Med hänsyn till detta förhållande är förslaget i den nu förevarande motionen icke ändamålsenligt. Om en öfverflödigt prästerlig tjänst blir ledig blott ett år eller två eller kanske endast ett halft år före den nuvarande löneregleringsperiodens utgång, är det icke lämpligt, att den i laga ordning tillsättes. En sådan åtgärd skulle emellertid blifva följden af motionärens förslag, om det blefve af Riksdagen bifallet. Riksdagen skulle anmoda Kungl. Maj:t att utan hänsyn till prästlöneregleringskommitténs förslag och utan hänsyn till, huruvida man befunde sig ett eller två eller tre eller fyra år före gällande löneregleringsperiods utgång, likväl i vanlig ordning tillsätta hvarje prästerlig befattning, som blefve ledig. Sådant

kan icke vara lämpligt, och jag menar, att man därigenom också skulle göra intrång i den administrativa befogenhet, som man dock alltid måste anse Kungl. Maj:t hafva. Hela arten af ett sådant förfarande synes mig ur konstitutionell synpunkt vara oriktig. På ett område, där man erkänner Kungl. Maj:t hafva rätt att handla efter sig företeende omständigheter, där är det icke efter min mening lämpligt, att Riksdagen utfärdar föreskrifter för Kungl. Maj:t, utan den rätta vägen är, att, om Kungl. Maj:t visar sig gå utöfver gränserna för sin befogenhet, konstitutionsutskottet därom gör anmälan. Icke är det lämpligt, att Riksdagen i förväg ger Kungl. Maj:t anvisningar på sådana områden, ty däraf följer också, att Riksdagen tar på sig ansvaret för Kungl. Maj:ts åtgärder, och Kungl. Maj:t kan sedan alltid skylla på Riksdagen, om de anordningar, som bli vidtagna, icke äro lämpliga, för så vidt de blott utförts i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut.

Så ter saken sig ur principiell och konstitutionell synpunkt, men den har också en annan sida, som är af ännu större betydelse för frågans afgörande — ty jag medger, att man i detta fall kan se bort från de konstitutionella betänkligheterna —, och det är prästbristen, som gör motionärens förslag utförbart. Med anledning af en hemställan från kammarkollegium har af Kungl. Maj:t infordrats yttranden från samtliga domkapitel, huruvida det skulle låta sig göra att besätta alla lediga prästerliga befattningar med innehafvare. Domkapitlen ha emellertid förklarar: vi kunna det icke, ty vi ha så ringa tillgång på prästerliga krafter, så att, om vi skulle förse hvarje för närvarande vakanssatt prästerlig tjänst med ordinarie innehafvare, så skulle vi icke få några extra ordinarie kvar för bestridande af sådan tjänstgöring, som genom dylika måste uppehållas, t. ex. när en kyrkoherde blir sjuk och måste ha hjälp i ämbetet, eller när en tjänst blir ledig genom innehafvarens fränfalle och måste förseas med vikarie.

Jag skall be få citera några yttranden, som i detta afseende gjorts af domkapitlen.

Uppsala domkapitel säger: »Det komme knappast att finnas några e. o. präster, som domkapitlen kunde förordna till skötandet af tjänster, som till följd af ordinarie innehafvares sjukdom eller afgang måste uppehållas genom vikarie.»

Strängnäs domkapitel säger: »Tillsättandet af ifrågavarande tjänster — — — skulle på grund af brist på extra ordinarie välla stiftsstyrelsen de största svårigheter.»

Västerås domkapitel säger: »Skola alla till indragning ifrågasatta befattningar — — — blifva försedda med innehafvare, så skulle det åtminstone i Västerås stift och antagligen i flera fall blifva omöjligt att uppehålla alla platser, som genom innehafvarnes ålderdom eller sjukdom eller genom tillfällig vakans måste skötas.»

Växjö domkapitel säger: »Det skulle icke varit och icke blifva möjligt att förse hvarje församling med präst, ifall hvarje vakanssatt prästerlig tjänst ovillkorligt skolat eller skulle komma att tillsättas.»

Om tillsätt-
ning af prä-
sterliga tjän-
ster.

(Forts.)

Om tillsätt-
ning af prä-
sterliga tjän-
ster.
(Forts.)

Jag skall icke citera några flera yttranden. Det framgår emellertid af hvad jag redan uppläst, att, om Riksdagen skrefve till Kungl. Maj:t och förklarade, att enligt dess mening alla vakanssatta prästerliga tjänster borde tillsättas, domkapitlen icke skulle kunna åtylda denna anmodan, och om de gjorde det, skulle man icke kunna upprätthålla sådan prästerlig tjänstgöring, som måste uppehållas till följd af innehafvarens sjukdom eller frånfälle. Detta allt enligt domkapitlens egna utsagor.

Jag skall nu till sist be att få anföra något om förhållandena inom den föregående ärade talarens eget stift, där domkapitlet har ägnat saken noggrann uppmärksamhet och haft anledning därtill i den omständigheten, att nämnda stift fått vidkännas de största olägenheterna i ifrågavarande afseende. Linköpings stift har nämligen ett relativt stort antal vakanssatta tjänster i närvarande stund, i det att icke mindre än 13 stycken äro försatta på långvakans, d. v. s. skola uppehållas genom vikarie ända till innevarande löneregleringsperiods slut.

Detta stifts domkapitel har, som sagdt, förklarat, att det ägnat saken ett noggrant öfvervägande, och det säger härom: »En tillfredsställande lösning af frågan finner domkapitlet framför allt i återbesättande af så många vakanssatta prästerliga lägenheter som möjligt. — Då emellertid all hänsyn måste tagas till det afsevärda ändamålet med vakanssättningarna och *det lika litet inom andra stift som i Linköpings torde böra ifrågakomma att i laga ordning återbesätta alla i anledning af prästlöneregleringskommitténs förslag vakanssatta lägenheter*, kräfvver frågan om återbesättande, fortfarande vakanssättning eller indragning af sådana lediga tjänster en sorgfällig pröfning.»

Här säger domkapitlet sålunda, att det icke bör ifrågakomma att återbesätta *alla* vakanssatta platser, men att en noggrann pröfning bör verkställas rörande hvarje särskildt fall. En sådan pröfning verkställer domkapitlet därefter — och kommer till hvilket resultat? Jo, att af 13 vakanssatta tjänster i Linköpings stift 4 böra tillsättas, men att däremot 9 stycken böra indragas. Och beträffande dessa 9 hemställer domkapitlet, att de fortfarande till löneregleringsperiodens slut måtte få stå på vakans och endast uppehållas med vikarie, som domkapitlet sätter till. Ja, till detta resultat är det som Linköpings domkapitel kommit.

Vid nu anförda förhållanden och med hänsyn särskildt till den rådande prästbristen, som icke tillåter domkapitlen att förse alla tjänster med ordinarie innehafvare, samt med hänsyn därtill, att ett sådant förfarande skulle i afsevärd mån hindra genomförandet af ny lönereglering i förening med indragning af verkligt obehöfliga prästerliga tjänster, hvilka naturligtvis, om de tillsattes några få år före den nuvarande löneregleringsperiodens utgång, måste upprätthållas kanske 10, 20 år för innehafvarens skull — jag vill påpeka, att den lönereglering, som verkställdes år 1863, ännu 1897 icke var tillämpad i vissa församlingar — under sådana omständigheter, säger jag, skulle det icke vara lämpligt

att hos Kungl. Maj:t begära omedelbart tillsättande af hvarje ledigblifven prästerlig tjänst, huru starka skäl än förefunnes, för att den till innevarande löneregleringsperiods slut ställdes på vakans.

*Om tillsätt-
ning af prä-
sterliga tjän-
ster.*

(Forts.)

Jag vill icke längre uppehålla kammarens tid. Det skulle vara mer att anföra i saken, men då den föregående talaren icke berört dessa omständigheter, skall jag icke heller vidröra dem. Utskottet, som ägnat saken en grundlig pröfning, har kommit till det resultat, att det är bäst att lämna saken i Kungl. Maj:ts händer under de förhållanden, hvori vi nu befinna oss. Det kunde varit anledning att vidtaga åtgärder i ärendet, om frågan väckts tidigare, t. ex. 1902 eller 1903. För närvarande är det så mycket mindre skäl för Riksdagen att blanda sig i detta ärende, som Kungl. Maj:ts omförmälda åtgärder väckt rätt betydlig uppmärksamhet och blifvit föremål för offentlig diskussion. De missförhållanden, som framträd i följd af Kungl. Maj:ts tidigare beslut rörande här ifrågavarande prästerliga tjänster, ha blifvit så ofta påpekade, att man kan vara öfvertygad om, att Kungl. Maj:t hädanefter skall noggrant pröfva hvarje förekommande ärende af detta slag och tillse, att både församlingarnas och prästerskapets berättigade inressen blifva tillbörligen tillgodosedda.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å de därunder gjorda yrkandena blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 9.

Därnäst i ordningen förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande n:o 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hof- och slottsstaterna.

Efter föredragning af *punkten 1* angående anslaget till Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m., begärdes ordet af

*Ang. anslaget
till Hans
Kungl. Höghet
Kronprinsens
hofhållning
m. m.*

Herr Larsson i Lund, som anförde: Herr talman! Jag har låtit anteckna reservation mot det sätt, hvarpå utskottet motiverat sin hemställan i denna punkt. Reservationen afser likväl icke hvad utskottet sagt i sin motivering, utan hvad utskottet underlåtit att säga. Hvad utskottet sagt är alldeles korrekt men innebär endast en rent formell grund för det afstyrkande, hvartill utskottet kommit. Genom att sålunda ställa sig utslutande på formell grund har utskottet undandragit sig att ägna real pröfning åt underlaget för Kungl. Maj:ts proposition. Därigenom har också riksmarskalksämhetets af regeringen godkända uppfattning, att den brist, som uppkommit i H. K. H. Kronprinsens hofhållning, utgjorde bevis på, att det nu utgående apanaget är otillräckligt,

Ang. anslaget till Hans Kungl. Höghet Kronprinsens hofhållning m. m. (Forts.) kommit att stå oemotsagd. Detta anser jag vara så mycket mera oriktigt, som Riksdagens tystnad på denna punkt otvifvelaktigt lär kunna misstydas såsom ett godkännande och kanske i en tämligen nära liggande framtid åberopas till intäkt för nytt åskande om apanageförhöjning. Jag har därför varit af den meningen, att i utskottets motivering bort inryckas ett uttalande, hvarigenom det blefve tydligt utsagdt, att det belopp, som nu är anslaget till H. K. H. Kronprinsens hofhållning och till nålpenningar till H. K. H. Kronprinsessan, finge anses för därmed afsedt ändamål tillräckligt. Jag har funnit mig böra tillkännagifva denna min från utskottet afvikande mening, men har, herr talman, intet annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. reparationsarbeten å Drottningholms slott. *Punkten 4*, ang. anslag för utförande af reparations- m. fl. arbeten vid Drottningholms slott med tillhörande anläggningar, föredrogs härupå; och yttrade därvid

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Jag instämmer fullkomligt med utskottet däri, att det skick, hvari Drottningholms slott befinner sig, synes nödvändigöra en reparation. Men jag anser denna fråga vara af så stor vikt, att den icke bort af utskottet affärdas så knapphändigt som här skett. Som herrarne behagade erinra sig, beviljade Riksdagen förledet år med bifall till en kungl. proposition i ämnet ett anslag af 160,000 kronor för vidtagande af vissa reparationsarbeten på Drottningholms slott, arbeten som ansågos kräfva omedelbart utförande. Af den kungl. propositionen finner man emellertid, att det icke var fråga endast om detta belopp å 160,000 kronor, utan frågan rörde sig om reparationsarbeten, som uppskattades till omkring 1,000,000 kronor. Nu har Kungl. Maj:t hos Riksdagen äskat beviljande af återstående medel, som erfordras för detta reparationsarbete, nämligen 740,000 kronor, hvilket belopp tillsammans med de i fjol beviljade 160,000 kronor gör 900,000 kronor.

I fjolårets kungl. proposition fanns refererad en riksmarskalks-ämbetets skrifvelse, hvari det heter, att det till Drottningholms slott anvisade anslaget, 24,600 kronor årligen, redan länge hade visat sig otillräckligt för det ändamål, hvartill det hufvudsakligen varit afsedt, nämligen slottets och dithörande byggnaders underhåll, samt att öfriga inkomster, hvaröfver slottet kunnat förfoga, såsom arrenden, hyresmedel, inkomst af skogsprodukter m. m., i regel måst användas för andra ändamål och endast undantagsvis i någon mån kunnat lämna bidrag till täckande af de för reparationer och underhåll erforderliga utgifterna. Detta riksmar-

skalksämhetets uttalande har föranlett mig att med ledning af revisorernas berättelse öfver granskningen af statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning tillse, i hvad mån de beviljade årsanslagen blifvit använda för reparationer på Drottningholms slott. Jag har därvid funnit, att år 1903 användes ett belopp af i rundt tal 28,600 kronor till reparationsarbeten på Drottningholms slott. Jag har emellertid icke kunnat se, om icke i denna summa också ingått någon del af det belopp, som användts för restaureering af Kina slott. Går jag tillbaka i tiden, finner jag icke någon större reparationskostnad anmärkt förrän 1876, då utgifterna för reparationer uppgingo till 25,151 kronor. Under hela den mellanliggande tiden af 26 år har icke någon gång så högt belopp användts för reparationsarbeten på slottet som det af Riksdagen anvisade nyss nämnda årsanslaget 24,600 kronor. Af någon anledning har jag i mina anteckningar råkat tappa bort året 1885, men jag tror icke, att detta inverkar på saken. Under de öfriga 25 åren har slottskassans uppbörd uppgått sammanlagdt till 1,059 234 kronor, däraf 615,000 kronor statsanslag för slottets underhåll. Slottskassans uppbörd har sålunda under dessa år uppgått i medeltal till 42,369 kronor om året. Af revisionsberättelserna ser man, att utgifterna för underhållet af Drottningholms slott under dessa 25 år sammanlagdt uppgått till 267,600 kronor eller i medeltal för hvarje år 10,700 kronor, en siffra, som är vida lägre än det årsanslag som Riksdagen föreslagit. De belopp, som under dessa år kommit till användande för reparationsarbeten, hafva varit synnerligen växlande. År 1902 visar högsta beloppet, öfver 14,200 kronor. Lägsta beloppet upptages för år 1892 med 7,015 kronor. Utöfver statsanslaget har slottskassan haft en uppbörd, som i medeltal för hvar och ett af dessa 25 åren uppgått till 17,700 kronor. En väsentlig del af denna uppbörd har utgjorts af hyres- och arrendemedel från Drottningholms slott, vidare inkomster af skogsprodukter o. s. v. Bland utgifterna förefinnas hvarje år icke obetydliga poster under rubrikerna aflöningar, pensioner och gratial. Dessa utgifter uppgingo under 25-årsperioden till 197,677 kr. eller i rundt tal till 8,000 kr. om året. Hvilka dessa löner hafva varit, kan man icke se af statsrevisorernas berättelser, men vissa berättelser upptaga dem under rubrik aflöningar m. m. vid hoffförvaltningen, hofekonomien och slottsekonomien, hvilka rubriker synas mig tyda på, att åtminstone delvis dessa aflöningar icke rätteligen bort utgå af de medel, hvarom här är fråga, utan i stället af andra medel under första hufvudtiteln. Det förefaller mig som om statsutskottet haft fullkomligt rätt, då utskottet i sitt yttrande vid förlidet års riksdag i anledning af Kungl. Maj:ts då aflåtna proposition erinrade, att en del dyrbara reparationsarbeten syntes hafva kunnat betydligt inskränkas genom omsorgsfull tillsyn under tidernas lopp och ett successivt afhjälpande af uppkomna brister medelst anlåtande af de för slottets underhåll anslagna medel.

Ang. reparationsarbeten på Drottningholms slott.
(Forts.)

Ang. reparationsarbeten å
Drottningholms slott.
(Forts.)

Jag vill icke med hvad jag nu yttrat rikta något klander mot någon person, men däremot menar jag, att hvad som förekommit beträffande Drottningholms slott är af den beskaffenhet, att det tydligen pekar på en mycket väsentlig brist i hela systemet. Vi se af den kungl. propositionen i föl, att under åren 1873—1904 skulle från Hans Maj:t Konungens hofförvaltning hafva utbetalts omkring 200,000 kronor för Drottningholms slotts underhåll och förskönande. Under dessa 32 år ha dessutom af statsmedel för slottets underhåll utgått sammanlagdt 787,200 kronor. Under de senare decennierna skulle sålunda på underhåll af Drottningholms slott ha användts omkring 987,000 kr., eller nära 1,000,000 kronor, och likväl befinner sig slottet för närvarande i sådant skick, att det kräfvades 900,000 kronor för nödiga reparationsarbeten. I ståthållarämbetets skrifvelse framhålles, att det skick, hvori slottet för närvarande befinner sig, är följden af nära ett århundrades förfall. Kan det icke då sättas i fråga, om icke formerna för förvaltningen af en så dyrbar statsegendom som denna hafva varit i hög grad olämpliga, och om det icke vore skäl att ofördröjligen taga i öfvervägande, om icke dessa dyrbara statsegendomar, som kallas de kungliga lustslotten, böra läggas under en fullt kompetent och sakkunnig förvaltning, så att man icke äfventyrar, att de nära en million kronor, som Riksdagen nu står i begrepp att votera till restaurering af Drottningholms slott, efter ytterligare några decennier skola ha förlöst försvunnit, och detta slott efter en 75 å 100 år befinnas lika förfallet som nu.

Då detta ärende behandlades i statsutskottet, uttalade jag såsom min uppfattning, att utskottet borde i sin motivering vidröra dessa förhållanden under uttalande, att det borde tagas under ompröfning, huruvida icke hela systemet med förvaltningen af de kungliga slotten borde förändras och dessa läggas under en för ändamålet lämpligare förvaltning. Då utskottet icke velat dela denna min uppfattning, har jag icke haft något annat att göra än att nu vid ärendets behandling i kammaren bära fram denna min mening, på samma gång jag tillåter mig rikta en vädjan till herr finansministern att taga i öfvervägande, hvilka atgärder böra vidtagas för att bevara och skydda en statsegendom af det stora icke blott ekonomiska, utan äfven kulturhistoriska och konstnärliga värde, som ligger i våra kungliga slott.

I detta anförande instämde herrar *Branting*, *Wavrinsky* i Stockholm, *Lindhagen*, *Juhlin*, *Thorsson*, *Nilsson* i Malmö, *Lindberg*, *Thylander*, *Wijk*, *Larsson* i Göteborg, *Matsson*, *Höjer*, *Jansson* i Djursåtra, *Jansson* i Edsbäcken och *Erikson* i Ofra Odensvi.

Herr Warburg: Herr talman! Jag kunde inskränkt mig till att instämma med den föregående ärade talaren, hvars uppfattning jag helt och hållet delar, men jag skall be att, då jag redan förra året var i tillfälle att framhålla de bedröfliga förhållanden,

som ha ägt rum beträffande Drottningholms slott, få till hans anförande lägga ytterligare några ord.

Det är en gammal, sorglig historia detta. Man finner att redan år 1817 var det fråga om att restaurera Drottningholm, liksom de öfriga lustslotten på sådant sätt, att de skulle blifva något så när tillfredsställande reparerade. Det begärdes vid 1817—1818 års riksdag omkring 400,000 kronor i nuvarande mynt, d. v. s. 255,000 rdr b.o. Men riksens ständer förklarade, att de icke kunde anslå dessa medel, utan att därmed skulle anstå till en annan tid. Det har, såsom herrarna finna, gått något långsamt med detta anstånd, och nu har det på grund af det mångåriga förfallet blifvit som det är.

Vi stå inför nödvändigheten af en dyrbar reparation. Jag skulle vilja komplettera hvad herr Larsson i Lund framhållit, att åtskilligt gått ifrån anslaget för vården och underhållet till andra utgifter, angående hvilka — om man studerar riksdagsförhandlingarna vid början af förra århundradet — uttryckligen uttalas den meningen, att de *icke* skulle tagas af dessa medel. Nu har jag visserligen icke riksdagshandlingarna till hands, men vill minnas, att då 1809 års ständer beviljade anslaget af 16,000 rdr banko till Drottningholms slott, det uttryckligen framhölls, att då en viss summa anslagits till *hofhållningen*, skulle statsverket upphöra att bestå af löning till vederbörande ståthållare m. fl. på lustslotten och anslaget endast användas till slottens underhåll och nödig betjäning. Dessutom förutsattes då, att arrendemedlen skulle ingå till statsverket. Nu har så småningom insmugit sig en ändring i hvad som var afsikten med detta anslag. Därigenom hafva också medlen blifvit så ringa, att, såsom en af statsrevisorerna för 1904 framhöll i fjol, icke något af anslaget användts ens till en så nödvändig sak som att reparera yttertaken på Drottningholms slott. Följden har ock blifvit, att, när man börjat att röra i de gamla byggnaderna, delar af murbruket lossnat, trappsteg fallit bort m. m., allt detta enligt slottsarkitektens direkta meddelande. Nu vet man, huru farligt det är att icke laga yttertaken och hur det i ty fall kommer att gå, när man skall till med arbetena invändigt.

Jag har velat framhålla detta, med särskild hänsyn till att en del af anslaget blifvit användt till något annat än som ursprungligen därmed varit afsedt.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogos hvar för sig:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 53, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ökning af lånefonden för rederinäringens understödjande;

Andra Kammarens Prot. 1907. No 27.

n:o 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel för år 1907 för fortsatt utveckling af statens telefonväsende;

n:o 55, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

n:o 56, angående riksgäldskontorets bokföring;

n:o 57, angående inrättande af en svensk statsskuld bok; och

n:o 58, angående afsättande, i anledning af 1906 års statslåns upptagande, af medel för amortering å statskulden; samt lagutskottets utlåtanden:

n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till tryggande af aftal rörande leverans af elektrisk energi; och

n:o 29, i anledning af väckta motioner om ändring af 15 § i förordningen angående försäljning af vin och öl.

Hvad i dessa utlåtanden och memorial hemställts bifölls af kammaren.

§ 11.

Slutligen föredrogs och godkändes Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statistiska uppgifter rörande alkoholens verkningar.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 12.

Följande nya motioner afgåfvos, nämligen af

herr *K. V. Rydén*, n:o 220, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af 30 kap. rättegångsbalken; och

herr *H. Andersson* i Grimbo, n:o 221, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny förordning angående beviljning af fast egendom samt af inkomst.

Ifrågavarande motioner bordlades på begäran.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

bankoutskottets memorial, n:o 9, angående ökad anslag åt änke- och pupillkassan vid riksbankens afdelningskontor och pappersbruk; och

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring i jaktstadgan.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>E. O. Magnusson</i> i Tumhult under 5 dagar fr. o. m. den 22 mars,				
» <i>O. Persson</i> i Killebäckstorp	» 12	»	» 22	»
» <i>N. Svensson</i> i Olseröd	» 12	»	» 22	»
» <i>K. H. G. von Schéele</i>	» 10	»	» 25	»
» <i>M. E. Scallingson</i>	» 10	»	» 25	»
» <i>K. Karlsson</i> i Mo	» 12	»	» 22	»
» <i>N. Larsson</i> i Klagstorp	» 12	»	» 22	»
» <i>P. N. Bosson</i>	» 12	»	» 22	»
» <i>J. Widén</i>	» 10	»	» 25	»
» <i>W. Andersson</i> i Bråborg	» 10	»	» 24	»
» <i>J. R. Kjellén</i>	» 13	»	» 22	»
» <i>K. Otto</i>	» 13	»	» 22	»
» <i>K. J. M. Larsson</i> i Göteborg	» 13	»	» 22	»
» <i>C. H. Gustafsson</i> i Mjölby	» 12	»	» 23	»
» <i>A. Ifvarsson</i>	» 10	»	» 22	»
» <i>O. Emthén</i>	» 12	»	» 22	»
» <i>H. Wijk</i>	» 12	»	» 22	» och
» <i>J. A. Jonsson</i> i Hökhult	» 10	»	» 22	»

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 1,9 på dagen.

In fidem

Herman Palmgren.